מפניני הפרשה - מאמר

לקח המצוה

בפרשתנו מצווה התורה להרחיק לגמרי את העמונים והמואבים, ולא להכניסם לעם ישראל, אפילו עם גיור: "**לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם**" (**דברים כג' ג'**).

למרות שאומות אלו כבר עברו מן העולם, הרי הלקח מהמצווה וטעמה נשאר לדורות, ודורש מאיתנו התייחסות ולימוד. הסיבה להרחקתם מעם ישראל כתובה במפורש בפסוק הבא: "**על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים...לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם**".

אילו היינו צריכים להחרים כל עם ועם שלאורך ההיסטוריה לא קידם את פנינו בלחם ובמים בגלות, היינו צריכים להחרים את העולם כולו.

אבל אחרי יציאת מצרים היה עם, אשר לא זו בלבד שלא קידם את ישראל בלחם ומים, אלא יצא לקראתנו בחרב - היו אלו האדומים, והנה דווקא עליהם נאמר: "**לא תתעב אדומי, כי אחיך הוא**" - והשאלה העולה היא: במה שונים האדומים מעמון ומואב?

משיב על כך הרמב"ן: "**הנראה אלי, שהכתוב הרחיק שני האחים האלו, עמון ומואב, שהם גמולי חסד מאברהם שהציל אביהם ואימם מן השבי, ובזכותו שלחם ה' מתוך הפיכה**" - כלומר: הם היו כפויי טובה.

עם ישראל יוצא ממצרים וחונים בגבול מואב, והתורה מציינת את פחדם "**ויגר מואב מפני העם מאד, כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל, ויאמר מואב...עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה**".

הם היו בטוחים שהם עומדים בפני סכנה קיומית! והתורה תובעת: לא זו בלבד שאסור היה להם לעשות לבני ישראל רעה, אלא חייבים היו לקדם פניהם, ולהגיש להם תקרובת של לחם ומים. ומדוע? משום שפעם, לפני המון שנים, סבא שלהם עשה טובה לסבם!

בעצם המושג "סבא" אינו מדויק - בואו נעשה חשבון, את מלחמת מדיין ניהל פינחס בן אלעזר בן אהרון הכהן, בן עמרם בן קהת בן לוי, בן יעקב בן יצחק בן אברהם – תשעה דורות עד ימי אברהם ולוט אבי עמון ומואב.

כלומר: התורה תבעה מגויים אלו לעמוד ולזכור, שהסבא של הסבא של הסבא של הסבא שלהם, ניצל פעם - לפני כארבע מאות וחמישים שנה – ע"י סב – סב – סב – סב האומה הזו!

ואם הם לא נזכרו בזה, ולא פעלו לפי זה, ולא הכירו טובה לבני ישראל - אזי אינם ראויים לדבוק בבני ישראל – לנצח! ומדוע? משום שהיהודי, במהותו, אינו כפוי טובה!

נכון שהיהודים אינם כפויי טובה. אבל מה קורה אם אני חייב להכיר למישהו טובה, ואחר כך הוא גורם לי רעה נוראה הזועקת לשמים? במקרה כזה הרי אני הופך להיות לו לאויב מר! "לא תתעב מצרי - כי גר הייתי בארצו". מפרש רש"י: "**לא תתעב מצרי, מכל וכל, ואעפ"י שזרקו בניכם ליאור! מה טעם? שהיו לכם אכסניה בשעת הדחק!**" כשהיה רעב, בימי יוסף, הם קלטו אתכם והטיבו אתכם, אז זה לא נמחק אפילו במאתיים ועשר שנות שיעבוד פרך, עבודת עבד בחומר ובלבנים, בנגישות ורדיפות – לא תתעב מצרי, מכל וכל!

הלקח העיקרי לפי בעל ספר החינוך מרומם ונעלה: "**וכשיקבל זאת המידה בנפשו - יעלה ממנה להכיר טובה לה', שהוציאו לאויר העולם, וסיפק צרכיו כל ימיו - ויחשוב כמה חייב הוא להיזהר בעבודתו יתברך שמו**"!

בין אדם לחבירו

על ההורים מוטלת החובה לחנך את ילדיהם לרגישות לחומרת האיסור לדבר לשון הרע ולסייע להם בפיתוח שליטה עצמית בתחום זה. אולם גם מוטלת עליהם החובה להעניק לילדיהם סיוע ותמיכה רגשיים. ההורה הקפדן מידי עלול לגרום לילדו נזק בלתי ניתן לתיקון אם ינזוף בו גם שלא לצורך.

לכן כאשר הילד מספר דבר על חבירו, ההורים צריכים ללמוד להבחין בין מצבים שבהם הילד מספר על אירוע מכיוון שהוא זקוק לעזרת ההורה, לבין מקרים שבהם הוא מספר לשון הרע ללא כל סיבה מוצדקת, ונהוג בהתאם.

שואל ומשיב

שאלה: האם יש מקום בראש השנה לתפילות לה' לגבי צרכים אישיים?

תשובה: ממבט על תפילות ראש השנה עולה שעיקר תפילת ראש השנה עוסקת בהמלכת ה' עלינו, ולכן בהתימת הברכה השלישית של תפילת עמידה, במקום לומר "האל הקדוש" אומרים "המלך הקדוש".

וכך נוהגים לומר בכל עשרת ימי תשובה. שינוי זה חשוב מאוד, ולכן מפרן פסק להלכה בשו"ע בסימן תקפב' שאם טעה ולא אמר "המלך הקדוש", לא יצא ידי חובתו ועליו לחזור להתפלל.

בראש השנה מוסיפים בברכה זו תפילות על גילוי מלכותו: "ובכן יתקדש שמך ה' אלוקינו על ישראל עמך...ויראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם...ותמלוך אתה הוא ה' אלוקינו על כל מעשיך, בהר ציון משכן כבודך, ובירושלים עיר קודשך".

כמו כן התימת ברכת החג בכל תפילות ראש השנה היא: "**מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזיכרון**". ובתפילת המוסף שהיא התפילה העיקרית של ראש השנה, שבה תוקעים בשופר, תקנו חכמים לומר שלוש ברכות: מלכויות זיכרונות ושופרות, והעיקרית שבהן היא "מלכויות", שהיא הראשונה, ובה מזכירים את קדושת היום, וחותמים, כנ"ל.

גם ברכת "זיכרונות" עוסקת בכך שה' הוא מלך העולם, ולכן הוא זוכר את כל ברואיו. וכן ברכת "שופרות" עוסקת בגילוי מלכותו בעולם שנעשית ע"י קול השופר, כפי שהיה במעמד הר סיני וכפי שיהיה לעתיד, שע"י תקיעה בשופר גדול יתקבצו כל גלויותינו להשתחוות לה' בירושלים. גם תרועת השופר מבטאת את מלכותו, שמאימתה אנו עומדים לפני ה' בשיברון ותשובה.

יוצא שעיקר עניינו של יום הזיכרון הוא להמליך את הקב"ה בעולם. יכולים היינו מרוב דאגה לעתיד חיינו בשנה הבאה, להקדיש את כל היום לתפילות פרטיות על פרנסה, בריאות וכל שאר דברים שאדם טרוד בהשגתם כל השנה. אולם זוהי סגולתם המיוחדת של ישראל, שרצונם העמוק ביותר, שתתגלה מלכות ה' יתברך, והעולם כולו יתוקן ויגאל. ככל שנזכה לקבל עלינו בראש השנה את מלכותו, בענווה ויראה, בגיל ורעדה, נזכה לשנה טובה ומבורכת.

מפניני הפרשה - רעיון

מצוות לא תעשה שבלשון

בכתוב בפרשה בפרק כד' ט': "זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים" ראה הרמב"ן "אזהרה גדולה" להימנע מלשון הרע - "**בין בגלוי בין בסתר, בין במתכוון לחזק ולהכזות בין שאין מתכוון כלל**"..."**והיא אזהרה מלדבר לשון הרע, יצוה במצות עשה שנזכור הענש הגדול שעשה ה' לצדקת הנביאה, שלא דברה אלא באחיה גמול חסדה אשר אהבתו כנפשה, ולא דברה בפניו שיבוש, ולא בפני רבים, רק בינה לבין אחיה הקדוש בצנעה, וכל מעשיה הטובים לא הועילוה, גם אתה אם תשב באחיך תדבר בכן אימך תתן דופי לא תנצל**".

אכן, לא רק אזהרה מלשון הרע מצויה או נרמזת בפרשתנו, אלא גם ענישה חמורה על הוצאת שם רע, כפי שמפרטת התורה בפרק כב' יג' לגבי מי שהעליל עלילה והוציא שם רע על בת ישראל. וכן מצאנו במדרש בספרי פרשת כי תצא פיסקא רנד' על הפסוק בפרק כג' י': "כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע" שכל דבר רע, הכוונה היא ללשון הרע.

"**כי תצא מחנה על איביך...ונשמרת מכל דבר רע...מה ערוה מיוחדת מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה כך כל מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה כשהוא אומר דבר אף על לשון הרע**".

לאחר האזהרה להישמר מעבירות שונות, כולל היותר חמורות, מודגשת ומובלטת העבירה האחת - לשון הרע, מדוע? מפני שבעבירה זאת פוגם האדם לא רק במרקם החברתי ("והוסיפו בה לשון הרע, כדי שלא ירבו ביניהם המחלוקות ויכו ביניהם מכה רבה" - רמב"ן), אלא בו עצמו, באישיותו, שהרי האדם נקרא "מדבר", משמע: הדיבור הוא המייחד והמאפיין אותו, לכן צריך מאפיין זה שמירה יתירה, כי זה כל האדם.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

שלמה בן חנה יחזקאל ע"ה — רמ"ר גלעד בן ושרית אלמליה הי"ד

מע"ר עומר בן תהילה ון גלדר הי"ד — ר' אבישי בן דבורה הכהן ע"ה

יעקב (קובי) בן אביבה בן סדון ע"ה — ששון בן ורדה נחום ז"ל

ר' מרדכי בן פרחה אוחיון ז"ל — שמשון בן יוסף ואסתר טלקר ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב ז"ל הי"ד

אידה בת פיבי אוחיון ע"ה — סוניה (שרה) בת בלומה לופה ע"ה

חנה שלום בת מרים טיירי ע"ה — דבורה בת מרים נחום ז"ל

שולמית בת רחל גיטל פרנקל ז"ל — חווה בת ננה אהרונוב ע"ה

בס"ד יב' לחודש אלול ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גיליון מספר 47
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת כי תצא
מפטירים

"רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה"
(ישעיהו נד' – א')

חשמונאים (שעון קיץ)

כניסת השבת:	18:41
יציאת השבת:	19:39
זמן רבנו תם:	20:16

מהלכות ומנהגי ראש השנה עפ"י שו"ע מסימן תקפא' ופוסקים אחרונים

הקדמה

ראש השנה בתורה ובכתובים מוזכר כיו"ט אשר אסור במלאכה. בתורה: "...**בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ**..." (במדבר פרק כט) ובכתובים נאמר "**וַיֵּאָסְפוּ כָּל הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד...בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי...וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַּקִּים וְשַׁלְּחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל תֵּעָצֵבוּ כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם**" (נחמיה ח'). לעומת זאת במסכת ראש השנה, מובא: "**בארבעה פרקים העולם נידון...בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון**". וכן מובא ברמב"ם "**בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו, ביום טוב של ראש השנה**..."
מכאן ליום ראש השנה אופי כפול, מצד אחד הוא יום טוב ככל הימים הטובים, ומצד שני הוא מלווה בחרדת יום הדין. ואכן כך אנו מוצאים בכל ההלכות, הדינים והמנהגים של יום זה.

פרטי הלכה

א. מכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה, ויש נוהגים לטבול בערב ראש השנה משום קרי, ויש מקומות נוהגים לילך על קברות ולהרבות שם בתחינות, ונותנים צדקה לעניים (שו"ע ורמ"א תקפא').

ב. המנהג לטבול במקווה בערב ראש השנה לכבוד החג, אפילו למי שאינו טמא משום קרי, מפני שטהרת הגוף מביאה לקדושת הנפש, ומנהג יפה הוא, וטוב שגם נשים ינהגו כך. (כף החיים תקפא' – פד').

ג. מי שאינו יכול לטבול במקווה, נכון שישפוך על גופו תשעה קבין מים, שהם בערך 12 ליטר ושש מאות גרם. אפשר לעשות זאת גם ע"י מקלחת, באופן שיעמוד תחת הסילון של המקלחת כשהברז פתוח, עד שישער שכבר נשפכו על גופו מים בשיעור תשעה קבין, ואין צריך שיהיה כוח גברא לזה, ואין הבדל בזה בין במים צוננים למים חמים. (ילקוט יוסף)

ד. נוהגים ללוש בצק בשיעור שמצריך הפרשת חלה, לעשות ממנו חלות כדי לבצוע עליהם בראש השנה. בזה זוכים גם לכבד את החג וגם לקיים מצוות הפרשת חלה. (כף החיים תקפא' – ק')

ה. מנהג נכון לתת צדקה לעניים בערב ראש השנה, כדי לאפשר להם לקיים את מצוות החג כראוי, כפי שנלמד מהפסוק בנחמיה "...**ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו**". (כף החיים תקפא' - קא')

ו. אין נופלים על פניהם בערב ראש השנה בתפילה, אעפ"י שנופלים על פניהם באשמורת בסליחות, ואין תוקעים בערב ראש השנה. (שו"ע תקפא') אבל בסליחות נופלים על פניהם, אפילו אם הגיעו לנפילת אפיים אחרי עלות השחר לפני הנץ החמה (כף החיים תקפא' עג')

ז. נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה ובערב יום הכיפורים, כדי להינצל מעונש נדרים, וצריך להבין מה שאומרים, בהתרת הנדרים, ולא כמו מי שחושב שהוא אומר איזה תחינה. (עפ"י כף החיים- צט')

ח. כשעושים התרת נדרים בערב ראש השנה, ראוי לעשות זאת בעשרה, מחשש שמא האדם נדר בחלום, דבר שמצריך התרה בעשרה, כפי שכתב מרן בשו"ע יורה דעה סימן רי' סעיף ב' ובסימן שלד' סעיף ה'.

ח. אין לתקוע בשופר בערב ראש השנה בבית הכנסת או בבית, כדי להבדיל בין תקיעות שהן מנהג, לתקיעות שמצוותם מהתורה.

ט. מנהג הספרדים לומר לאחר הפיוט "אחות קטנה" "**למנצח על הגיתית לאסף הרנינו**...". מספר טעמים למנהג זה: מפני שנאמר בו תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, ודרשו במסכת ראש השנה – איזהו חג שהחודש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה. וכן נאמר במזמור זה "**כי חק לישראל משפט לאלוקי יעקב**" - שבו דן מלך המשפט את כל העולם. כמובא במסכת ראש השנה. (ילקוט יוסף)

י. מרן כתב בשו"ע סימן תקפב' – ט' שבראש השנה ויום הכיפורים נוהגים להתפלל בקול, כדי להתפלל ביתר כוונה, ולא חששו להטעיה כיוון שמתפללים מתוך מחזורים. אך המנהג כדעת האר"י הקדוש להתפלל בלחש בכבל השנה. (כף החיים תקפב'- נז' וילקוט יוסף).

יא. יש להיזהר בעת מכירת המצוות פתיחת ההיכל וכדומה הן בלילה והן ביום, שלא לשוחח שיחה בטילה. לכן טוב שהאדם ינהג ללמוד תורה או לקרא תהלים וכדומה בזמן זה. כמו כן על הגבאים לקצר במכירה שלא להטריח את הציבור ושלא יכשלו בשיחה בטילה. (ילקוט יוסף).

יב. מתפללים ערבית בכוונה ובהכנעה ובתחנונים, וכמו שאמרו במסכת ראש השנה טז: כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, שנאמר מראשית השנה: וכתוב "**רשית**". ועד אחרית שנה סופה שיש לה אחרית, ופירש רש"י: **שרשה בתחילתה, שישראל עושים עצמם רשים בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, וכמו שכתוב תחנונים ידבר רש**. ולכן נוהגים לומר בראש השנה פיוט: "ידי רשים". (ילקוט יוסף מועדים)

יג. מנהג טוב ונכון שאחרי תפילת ערבית בליל א' של ראש השנה יברכו איש את חברו בברכת "**לשנה טובה תכתב ותחתם**".

יד. אין להתוודות ביום ראש השנה, וכל שכן שלא יעורר את עצמו לבכות, שאין לבכות בראש השנה, אבל רשאי להתוודות בהרהור הלב, ולחשוב בעזיבת החטא ולשוב בתשובה, והתפילות של ראש השנה יש לאומרם בשמחה ובנעימה קדושה, מתוך כוונה רבה, ומכל מקום אדם שמתעורר מעצמו בבכיה ומתפלל בדמעות שליש, אין בזה שום חשש איסור כלל. (ילקוט יוסף מועדים)

טו. זה מקרוב התחדש מנהג שגברים נוסעים לאומן להתפלל תפילות ראש השנה בציון קברו של רבי נחמן מברסלב זצ"ל, בטענה שכך ציווה הרב בליקוטי מוהר"ן. אבל אחר עיון מעמיק בספר ליקוטי מוהר"ן עולה שלא ציווה על זה כלל, ומכמה וכמה סיבות ראוי לבטל מנהג זה, ובפרט למי שבנסיעתו עוזב את אשתו וילדיו בחג, ומונע מהם שמחת יום טוב.

פינת העורך

"**כי תבנה בית חדש**" (פרק כב' ח') מרן החיד"א זצ"ל מפרש זאת ב "ענייא דיומא" - תשובת האדם בחודש אלול עורך האדם חשבון נפשו, ורואה שהלך בדרך שגויה ובנה בנייני תוהו. שב בתשובה, סותר את דרכו הישנה ובונה "בית חדש". אם באמת ובתמים רוצה הוא שדרכו החדשה תחזיק מעמד, ולא ישוב לסורו – אזי "**ועשית מעקה לגגך**", יציב גדרים וסייגים שיגדרו בעדו מלשוב ולחטוא, ואז מובטח לו שלא יפול ממעלתו!

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר והנעים נועם למשפחת גולדברג הי"ו לאביו ולאימו ולכל בני משפחתו היקרים לרגל הגיעו למצוות. יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר והנעים שי חנוך למשפחת שרעבני הי"ו ולאביו ולאימו ולכל בני משפחתו היקרים לרגל הגיעו למצוות. יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

האם הריח הוא הנאת הגוף או הנשמה

בהנאה מריח טוב נראה לכאורה שבניגוד להנאה מאכילה ושתיה, אין הנאה ממשית לגוף, כמו כן, גם מהמקור שמהווה אסמכתה לתקנת חז"ל לברך ברכת הריח: **"כל הנשמה תהלל יה"**, נראה לכאורה שההנאה מריח טוב היא הנאה לנשמה.

חידושי הרמב"ן

אולם ממה שכתב הרמב"ן בחידושיו למסכת ברכות דף נא: בתחילת פרק ח', עולה שלדעתו הנאה מריח טוב אמנם נכנסת בדרכי הנשימה, אבל היא הנאה הנכנסת לגוף וסועדת את האדם כמו אכילה ושתיה.

"לא אמרו אלא בדברים הנכנסין לגוף והגוף נהנה מהן כגון אכילה ושתיה, וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתיה דמי".

חידושי הריטב"א

וכן מדברי הריטב"א בחידושיו למסכת פסחים נד. ד"ה "אין מברכין..." עולה שלדעתו הנאה מריח טוב נכנסת לגוף בדרכי הנשימה, והאדם נהנה ממנה כמו אכילה ושתיה. **"אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא. כתב הרי"ט ז"ל ודאי שברכת האור אינה ברכת הנהנין דאם כן כל שעה שנהנה ממנו היה לו לברך עליו ובין שהוא של אור שיוצא מן העצים או שאינו יוצא, ועוד דהא מסיקנא בפרק אלו דברים (ברכות נג:) דלא בעינן כל שיאותו ממש אלא כל שיכולין ליהנות ממנו, ועוד שלא מצינו ברכת הנהנין בדבר שהוא חוץ לגופו אלא בדבר שגופו נהנה ממנו כגון אכילה שתייה וריח".**

המהרש"א

אולם מדברי המהרש"א בחידושי אגדות לברכות דף מג: בד"ה "הוי אומר זה הריח" עולה שלדעתו אמנם הנאה מריח טוב שייכת לאחד מחמשת החושים שיש לאדם, אבל עיקרה של הנאה זו הוא הוא הנאה רוחנית: **"הוי אומר זה הריח - הריח הוא אחד מה' החושים המורגשים והם נמצאים בכל ב"ח גם שאין להם נשמה ונראה לפרש שחוש הריח הוא קרוב יותר לרוחני מכל שאר הד' חושים והיינו נשמה דקאמר דחוש הריח בא ע"י נשימת הרוח שמחוץ לגוף לתוך הגוף מקום שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף - ואפשר שהבהמה שאין לה נשמה רק רוח חיים אף שיש לה חוש הריח אינה נהנית ממנו אחרי שאין לה נשמה ודו"ק".**

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

מפסיקת מרן בשו"ע בהלכות שבת סימן רצז' סעיף ה' העוסק בברכת הבשמים בהבדלה, נראה שסבר כדעת הרמב"ן והריטב"א הנ"ל, שהנאת הריח היא הנאת הגוף, זאת מתוך כך שפסק שכל מי שאין לו חוש ריח (זמני או קבוע) ומשום כך אינו מריח, לא יברך את ברכת הריח.

"מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים אא"כ נתכוין להוציא בני ביתו הקטנים שהגיעו לחינוך או להוציא מי שאינו יודע".

שבות יעקב

אולם בשו"ת שבות יעקב חלק ג' סימן כ' כתב שגם מי שאין חוש ריח צריך לברך ברכת הריח, לדעתו בהנאה מריח טוב יש - הנאה לגוף ולנשמה, ומי שאין לו חוש הריח, גופו לא נהנה מהריח הטוב, אבל נשמתו נהנית: **"אכן הבית יוסף שם (סימן רצז')...דאעפ"י שאינו מרגיש בהריח, הנאה יש לו שמחזיק ראשו וגופו עכ"ל וכן מסתבר דהא אמרינן בפרק כיצד מברכין דף מג: אמר רב חמא בר טוביה א"ר מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שהנשמה נהנה ואין הגוף נהנה הוי אומר זה הריח, על כרחך הרי דאין נפקותא במה שאין הגוף נהנה ממנו א"כ אף שגופו אין לו חוש הריח מ"מ הנשמה נהנה ממנו אלא שמהגוף חסר אחד מחמשה חושים...וכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפו א"כ כיון שנשמת הרוח שבחוטם נהנה ממנו יכול לברך".**

סיכום

אמנם בהנאה מריח טוב בניגוד להנאה מאכילה ושתיה, אין הנאה ממשית לגוף, ומהמקור שמהווה אסמכתה לתקנת חז"ל לברך ברכת הריח: "כל הנשמה תהלל יה", נראה לכאורה שההנאה מריח טוב היא הנאה לנשמה. מפסיקת מרן בשו"ע נראה שסובר שאמנם הנאת הריח היא על ידי חוש הנשימה, אבל יש בה הנאה לגוף, ולכן פסק שמי שאין לו חוש ריח (זמני או קבוע) ומשום כך אינו מריח, לא יברך את ברכת הריח.

השוני בין הנאת הריח לראיה קול ורחיצה

מקור בתלמוד

במשנה במסכת ברכות נא: מובאת מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל לגבי סדר הברכות בברכת ההבדלה:

"בית שמאי אומרים: נר ומזון בשמים והבדלה, ובית הלל אומרים: נר ובשמים מזון והבדלה. בית שמאי אומרים: שבראי מאור האש, ובית הלל אומרים: בורא מאורי האש..."

הרמב"ן

הרמב"ן בחידושיו למסכת ברכות נא: מבאר שאין לברך על שאר הנאות כגון הנאה מאור האש והנאה מרחיצה כיון שלא תיקנו חכמים ברכות על הנאות שאינם נכנסים לגוף, לדעתו ברכת "מאורי האש" היא ברכת שבח.

"נראה לומר דברכת האור אינה ברכת הנהנין, דאם כן כל שעתא ושעתא מחייב בה, שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף, כגון רחיצת מים קרים וחמין, וכגון נשבה הרוח ונהנה, וכל שכן באור שאינו נוגע בגוף כלל, לא אמרו אלא בדברים הנכנסין לגוף והגוף נהנה מהן כגון אכילה ושתיה, וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתיה דמי, אבל ברכת האור כברכת של יוצר המאורות ושתיהן ברכת השבח הן..."

שולחן של ארבע

בספר שולחן של ארבע סוף שער א' ביאר שהנאת הקול אין בה ממש ולכן לא תיקנו חכמים לברך עליה, אבל הנאה מריח טוב, אמנם בריח אין ממשות, אבל הוא בא מדבר שיש בו ממש, לכן תיקנו חכמים לברך עליה.

"אמנם לא תקנו ברכה כשישמע אדם קול כנור ועוגב ערב מאד שהנפש שמחה בו ונהנית ממנו, וכתיב (שיר השירים ג') כי קולך ערב. והטעם מפני שהקול אין לו ממש, ואם תאמר הריח גם כן אין לו ממש הרי יש ממש לפירות ומהם יצא הריח. ואם תאמר אף הקול יש ממש לכלי או לאדם המשורר, אינו דומה הריח של הפירות לקול היוצא מגוף האדם או הכלי, כי ריח הפרי או הבושם הוא מגופו ועצמותו של הפרי או הבושם, וקול האדם או קול הכלי אינו מגופו ועצמותו אלא מצד הרוח המנשב בו".

שו"ת רב פעלים

בשו"ת רב פעלים חלק ג' אורח חיים סימן י' השיב לשאלה מדוע לא תיקנו חכמים ברכה על הנאה מתשמיש. וכתב מספר סיבות לזה.

"תשובה. מה ששאלת למה אין מברכים על מצות עונה...טעמים שחנני השי"ת להשיב בדבר זה, האחד לא תקנו ברכה על מצוה זו, מפני שמצוה זו תלויה ברצון אחרים היא אשתו של אדם, ושמא כשיבא לשכב תשמט מתחתיו ולא תרצה להבעל ונמצאת ברכתו לבטלה". "ועוד נראה לומר בס"ד טעם כי בשעת תשמיש משמש ערום, ואפילו אם משמש בהיות עליו כתונת או בגד מוכרח שיפשוט המכנסים והחגורה, וא"כ לבו רואה את הערוה ואסור לברך, ואם יברך קודם שיפשוט יהיה שהיה בין ברכה לתשמיש. גם עוד המעשה של הפשטת בגדו בין ברכה לתשמיש כיון שהיא צריכה ומוכרחת הפסק, וכמ"ש בדיני ברכות, ולכך לא תקנו ברכה על מצות עונה...

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

מזמור ו' בתהלים פותח בפסוק: "**למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד**". מלבי"ם מבאר שאת המזמור הזה אמר דוד המלך, כשחלה במחלה כבידה וארוכה אחרי מעשה בת שבע, כשהוא מתמודד עם שני דברים. א – מחלתו הקשה. ב – האויבים שלו שמירדו את חייו. יוצא אם כן שבאותה תקופה היו לדוד המלך שני אויבים הפנימי – מחלתו, והחיצוני אויביו: "**מבואר כי מזמור זה התפלל עת חלה חולי כבד וארוך, אחר מעשה של בת שבע, כאשר קבלו חז"ל, והתפלל על חליו (ב' ז'). אבל גם אויביו שטמוהו וימררוהו בעת החיא, עד שהורע זה בעיניו יותר מן חליו, והתפלל גם עליהם (ז' יא'), עד שהמזמור בכללו, ידבר על שני מיני האויבים המכתירים את האדם, האויב הדבוק בו מתולדתו, שהם מזגי גופו ולחותיו המתקוממים עליו להחליאו ולחמיתו, והאויבים החיצוניים שהם זולתו מבני אדם:**

את פסוק ב': "**ה' אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני**" מבאר מלבי"ם שדוד המלך מתייחס לשני מיני כעס: אף וחמה ומבאר את ההבדל ביניהם: "**יש הבדל בין האף ובין חמה, שהאף הוא הכעס הנגלה, והחמה היא תבערת אש הכעס בנסתר בנטירת שנאה ואיבה, ויהיה לפעמים אף בלא חמה אם רק מראה לו פנים נזעמים ואהבה במצפוניו, וחמה בלא אף אם מסתיר אפו ואיבתו, ויש הבדל בין תוכחה וייסור. התוכחה היא בדברים רכים, והייסור בו יאסור את נפשו בדברים קשים או ביסורים ממש, ותוכחת ה' עלי עוון, הוא לפעמים שלא יחטא בעתיד, וזה נקרא תוכחה, ודוד בקש שתוכחה זו לא תהיה באף רק בדברים רכים כאב את בנו.**

ולא הוצרך לבקש שלא יהיה בחמה ונטירת איבה, כי האויב לא יוכיח ולא ישתדל להשיבו אל דרך הנכונה, והתוכחה המגולה תהיה תמיד מאהבה מסותרת, ולא בקש רק אל באפך תוכיחני, ולפעמים יביא ה' יסורים על האדם בעבור החטא שכבר חטא, וייסורים האלה בהכרח הם באף, כי המיסר מראה בנגלהו שקוצף על המוסר, ולכן בקש שעכ"פ אל בחמתך תיסרני. שלא יהיה מאיבה פנימית ונטירת שנאה כאויב המיסר, רק כמו שכתוב כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך, ואמר ואהבו שחרו מוסר".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית.

את פרק ב' פסוק ג': "**כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך**: ביאר מלבי"ם, שהבינה היא התבוננות האדם מעט מעט ומוסיף דעת להוציא דבר מדבר, ואילו תבונה היא מבט כללי שכולל כל הדברים, והשגתה היא בראיה מרחוק.

את פסוק ד': "**אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה**" - מבאר המלבי"ם, כביטוי של היגיעה שמתייגע להעמיק בדברי החכמה העמוקים.

את פסוק ה': "**אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא**" מבאר מלבי"ם שיראת ה', היא ראשית החכמה, שהרי החוכמה מתנגדת ליצר הלב, ולכן הם לא יופנמו ויחוקקו בלב האדם אלא ע"י יראת ה'. אבל יש לדעת שללא חוכמה, לא יהיה לאדם יראת ה', שהרי אי אפשר לאדם להבין את גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, המלמדת אותו ללכת בדרכי ה'.

"**כבר התבאר כי ראשית חכמה יראת ה', שאחר שחקי החכמה אין עליהם מופת והם מתנגדים ליצר הלב, אי אפשר שיחקו חקי החכמה בלב אלא ע"י יראת ה', וכמ"ש חז"ל אם אין יראה אין חכמה, שע"י יראת ה' יקבעו בלבו חקי החכמה אשר צוה ה' ונתנם לבני אדם, אולם אמרו עוד שאם אין חכמה אין יראה, שא"א שיבין אדם גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, שהיא תלמדהו ללכת בדרכי ה' ועל ידה יבין גדולתו של יוצר בראשית, עד שיבין יראת ה'...**"

ועוד, אפילו שהחכמה אינה נודעת ע"י החוש והמופת, ע"י היראה יקבעו בליבו אמונה אומן חקי החכמה הנתונים מאלוקי עולם אשר הוא ירא מגדולתו, ויורגל בהם עד שישובו להיות אצלו כדברים הנודעים בחוש וכמושכלות, אמנם אם יוסיף בבקשת החכמה לבקשה ככסף וכמטמונים, אז יבא למדרגה למצוא דעת אלוקים, והם הידיעות הנשגבות בענייני האלוקות כמו מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין מוסרים אותם אלא לחכם ומבין מדעתו".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. האם מותר לחלוות ליחודי, בתנאי שיחזיר לו יותר ממה שלווה לו?

א. כן, כדי שלא יפסיד. ב. מדין תורה מותר, וחכמים אסרו.

ג. לא, הדבר אסור מהתורה. ד. בכל שנה מותר, חוץ משנת שמיטה.

2. לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" (פרק כג') מדוע?

א. על שהחטיאו את ישראל. ב. על ששכרו את בלעם לקלל את ישראל.

ג. לא דאגו לישראל ללחם ומים. ד. תשובות ב' וג' נכונות.

3. איזה דברים בפרשה מצווה ה' אותנו לזכור כמצווה בפני עצמה?

א. לזכור את מה שעשה ה' למרים. ב. לזכור את כל מצוות ה'.

ג. לזכור את מה שעשה לנו עמלק. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש בעל הטורים - כיתות ד' עד ח'

7. "...וְיִזֶּנְךָ בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ..." (פרק כה') לאיזה שבט הכוונה?

א. לשבט ראובן. ב. הכוונה לכל ישראל ולא לאחד השבטים.

ג. לשבט דן. ד. לארבעת השבטים שנולדו ליעקב מהשפחות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. " לא תלבש שעטנז...גדילים תעשה לך" באיזה בגד יש איסור שעטנז?

א. כל סוגי הבגדים. ב. בכל בגד, חוץ מזה העשוי מחוטי פוליאסטר.

ג. כל בגד מצמר ופשתן, פרט לגדילי ציצית. ד. כל בגד מצמר ופשתן.

5. "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה..." (כד') האם מותר לו לספק צורכי צבא?

א. להילחם אסור, אבל לספק צורכי צבא מותר בכל מקרה. ב. אסור.

ג. אם נשא אלמנה מותר. ד. אם נשא אשה גרושה מותר.

6. למי מתייחס הציווי "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף..." (פרק כג')?

א. ללווה שלא יתן ריבית למלווה. ב. למלווה שלא יקח ריבית מהלווה.

ג. למלווה הלוואה להקדש. ד. תשובות א' וב' יחד נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הרשב"ם - כיתות ד' עד ח'

8. במצוות ציצית נאמר: "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ..." (כב') מדוע קראם גדילים?

א. ללמד שהציציות צריכות להיות גדולים. ב. שיראו כגדלים מתוך הבגד.

ג. ללמד שהציציות צריכות להיות קלועות. ד. תשובות א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

"שיר השירים – קודש קדשים..." (זוהר פרשת תרומה) – הזדמנות!!!
מצטרפים לשיעור חדש – שיר השירים ביאור נאולי מעמיק - גברים ונשים - ביום שבת בשעה 16:15 - בבית הכנסת הספרדי.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות חינמי ללימוד תורה משמעותי על ידי כעשרים ושישה אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941